

הווייתך שלך ברז רעך

פעמים אחדות ביקרתי את מרטין בובר, הוא היה אז כבר בערוב ימינו ואני רק התחלתי את שלי. מאז אני שב לבקר אותו בביתו שבטלביה

פיצי' יהורם בן מאיר

בחורף 1963 ביקרתי פעמים אחדות את מרדכי מרטין בובר בביתו אשר בירושלים. הוא היה אז כבר בן שמונים וחמש, ואני עודני עול לימים, ואת רושם המפגשים הייתי מעלה או על הכתב ביומני ומאוחר יותר במילים בודדות בעלון קיבוץ צרעה, שם הייתי באותן שנים. בשנה זו, בה מלאו מאה ושלושים שנה להולדתו של בובר, שב אני ומעלה את הדברים מגזירה ומביא אותם כאן כשעת נתינתם.

שלוש אהבות

תוך שבא אני לרבר מילים מעט על בובר - ואולי מפני יום הולדתו שחל לעת תג האילנות - עולים לעיני שני אילנות: האחד ברז והאחר דקל. גופו של זה נוטה לנופו של זה. שניהם עולים וצומחים בתוך גופו של גן בית בובר, בשכונת טלביה אשר בירושלים. "ראה נא, אדון צעיר, שני אילנות אלה: הברז הוא בודד ומבודד מן העולם, ואילו הדקל מוכין ראש, תמיד שואף לשוב אל הקרקע, דרך בני אדם", כך שח איש הגן אל העלם וסר לבקרו.

ולא מצאתי סמל מוחשי יותר לדרכו של בובר, מאלו שני האילנות הכרוכים זה בזה. "הריני מסתכל באלון" - כותב בובר ביצירתו הגדולה "אני-אתה", "הוא לי כשם שאני לו...". עמדותי אז בפני אדם-אלון זה, וכל דימוי מאוצר דימויי אנוש האצורים בי תובע להתפרק, לבטא את צלם דמותו: הנביא הוא האיש? או שמה לגולל של רבי צדיק חסיד? או אולי דמות אדם בראשית שצמח ונשגה מרחם היקום? האין זה האדם שהופקר לעבוד ולשמור את גן האילנים?

אמר לי כי יש לו נוהג להגיד מדי בוקר שלושה פסוקים מספר הברית, שלושה שהם אחד: 'ואהבת את ה', 'ואהבת לרעך כמוך', 'ואהבת את הגר'. בשלושה אלה מתמצית כל נשמתו. באמירות אלו מסתייע אורו של עולם להתהוות, בכל יום מחדש. וכל שחר של בראשית נותן בו, בוקר, ניצוצותיו - כאות של חסד.

והוא קרא אל הבריות, ביום הזה, המתממש, כאן ועתה, להקים מתוך חיבורם איש אל רעהו, מעשה צירוף של אישים, חברותא אמיתית. שאין אתה יודע את הווייתך שלך אלא מתוך שבא אתה ברז רעך.

זה הוא מפעלו של בובר, שהורה לבני האדם שבזמן הזה להיפתח, לקלוט את גלי העולם ההומים בגלי אתר נסתרים תמיד. שלימדם להחזיק בשפעה של כל רגע חולף. להחזיק בכל רגע ורגע במלאו תביעתו וכמלאו אחריותו.

בן לאדם אני

אגדה עברית עתיקה, המיוחסת לרבי אליעזר והצוקה מחדש בפיהם של חסידים, מובאת בפתחו של הספר "אור הגנוז" של בובר, ומעניקה לו את שמו. אגדה זו מספרת כי אור שנברא ביום הראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו. כיוון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה מעשיהם מקולקלים, עמד וגזז מהם. בלומד תורה, עשויים צדיקים לשוב ולגלות את האור הגנוז. שאלו חסידים: מה יעשו צדיקים כשימצאו משהו מן האור הגנוז? השיבו: יגלוהו באורח חיים.

זה תפקידו של היהודי הצעיר, להיות אדם ובדרך יהודית, אומר המורה.

עם שמדבר הוא בגנישות ביום מן הימים עם וקן חכם, בספרו האחרון "פני האדם", מבליע בובר בתוך שרטוט האיש הזקן שעמו שוחח מילים אלו: להיות זקן הוא דבר נפלא, אם אין שוכחים כי המשמע הוא להתחיל. זהו שעושה את בובר הזקן אדם צעיר, הרי הוא שלימדנו כי היצירה מתחווה, היצירה נצתת, בכל שעת חלוף. וכל שעת חלוף היא יצירה. ברוך המחדש בטוב מעשה בראשית, ובכל בוקר חדש מתחיל את החיים מחדש.

לנוכח הווייתו שלו שבתני וגיליתי מחדש כי בן לאדם אני. מרטין בובר בעת שיעור באוניברסיטה העברית

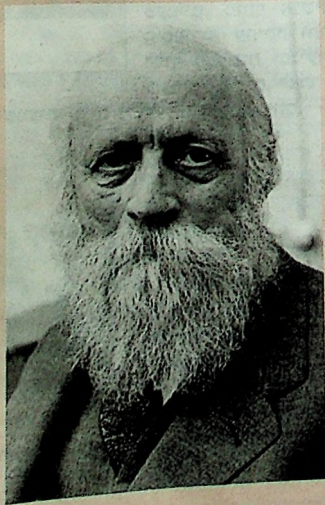
החדר, כבחללו של עולם - היאך כל מילה ומילה יש לה מקום בעולם, ויש לו, לעולם, מקום בה. אז הבינתי לראשונה משמעות הכתוב האומר כי העולם נברא במאמר. כשיצאתי מפתח ביתו אל ירושלים היתה בי שמחה שלמה, שמחה של מעלה. דומה היה ששירים אשר זמזמתי בנפשי שנים רבות קרמו אור וצלילים ושאפו לשטוף את הרחובות. או ידעתי שמחה. לימים נתחווה לי פשרה של שמחתי. אין זאת כי אם לנוכח הווייתו שלו שבתני וגיליתי מחדש כי בן לאדם אני. ושמחתי בה, בזה המילה הועירה, מילה הנפלאה, הנפליית מכל: אדם. ■

בבוקרו של יום חדש בו עמדתני בפני שאלה משאלות חיי באתי אצלו, ולא ידעתי עד הגה שעות רבות של ברכה כאותה השעה. פעם בפעם ניסיתי לרשום ביומני את שיחו ולא עלתה בידי. עתה אני יודע למה. שאין לעקור את הצמיחה של מילותיו מתוך הנוף של שיחו. שכן, חיותו של המילים בעצם שעת התרחשות, הישמעו. המילים אחוזות במכש, בנשמה, בחריצי הפנים שהם תלמי השרה. כהמהום. בשתיקה הארוכה. בקשב הענק - הקשב הענק! מעולם לא ראיתי קשב בפני אדם כקשב שהעמק בו, בבובר, מתקף השיחה. ומעודי לא עלתה על דעתי כי כוחה המדבר של השתיקה רב מן הדיבור. כמו למשש בחללו של

התמזגות ה'אני' ב'אתה'

מרדכי מרטין בובר נולד בווינה ב-1878, ונפטר בכיתו שבירושלים בשנת 1965. הוא חי והתחנך בילדותו בבית סבו, ר' שלמה בובר, במקום שבתו בעיר למברג [לבוין]. בובר היה פילוסוף, הוגה דעות, מחנך, פרשן מקרא ומלקטן של מעשיות ואמרות חסידיים ומאירן באור חדש. במרכז יצירתו ניצבת משנתו העוסקת בדיאלוג לאין קץ, בין ה'אני לבין ה'אתה'. אין אדם יכול להגיע אל ההתגלות, גרס בובר, אלא מתוך זיקה עמוקה של התחברות נפש בנפש אל האנשים ואל האנושי. ההתגלות אפשרית בכל זמן ובכל מקום בהם נותן האדם את קווי התיחום של התייחסות האני אל זולתו כ'ל', ובא אל התמזגות ה'אני' ב'אתה'.

בובר נתפס כאקזיסטנציאליסט דתי. הוא העלה את מדעי הרוח ואת מדעי החברה אל מקום גבוה באקדמיה ובתודעה הציבורית במהלך המאה העשרים. בגרמניה ערך את הירחון היהודי המשפיע, 'היהודי', וכן ערך ביטאונים חשובים אחרים. השפעתו היתה אדירה בחשיפת האור הצפון ביהדות לבני הדור הצעיר בגרמניה בפרט ובמערב אירופה בכלל, בעידן של התבוללות וחיפושי דרך.

יב"מ